

Цветан Василев (София, България)

ПРОЛОЗИТЕ НА ЛЪВ ОСТИЙСКИ КЪМ ЗА ПРОИЗХОДА
НА БЛАЖЕНИЯ КЛИМЕНТ И ОБРЪЩАНЕТО МУ ВЪВ ВЯРАТА
И ЗА ПРЕНАСЯНЕТО НА МОЩИТЕ НА СВ. КЛИМЕНТ
(По ръкопис № XXIII на Митрополитската библиотека в Прага)

Без съмнение *Италианската легенда*, или разказът за откриването и пренасянето на мощите на св. Климент Римски († ок. 99) от Херсон в Рим, е един от най-значимите латински извори за делото на светите братя Кирил и Методий. Нейното съдържание става достояние на научната общност още през XVII в. по апограф, изготвен от френския историк Андре Дюшен и публикуван от боландистите Готфрид Хеншен (лат. Godefridus Henschenius) и Даниел Папebroх (лат. Daniel Papebrochius) в прочутата агиографска поредица *Acta Sanctorum* (вж. *Acta Sanctorum* 1668).

Днес *Италианската легенда* е позната в два основни преписа, по-старият от които е от XII в. и се съхранява във Ватиканската апостолическа библиотека¹. По-късният препис е ръкопис от XIV в., от Митрополитския капитул на катедралата „Св. Вит“, понастоящем в Архива на Пражката крепост². Тези два преписа стават достояние на научната общност през 50-те години на XX в., когато видните медиевисти Пол Мейварт и Пол Девос попадат едновременно и на двата (Meuvaert, Devos 1955).

Изводите, до които стигат двамата изследователи, осветляват ролята на кардинал Лъв Остийски в написването на *Италианската легенда* – въз основа на текстологичен анализ те доказват, че епископът, до този момент считан за автор на текста на легендата, всъщност е редактирал и поднесъл на читателя от свое име по-ранен текст, написан в края на IX в. от други лица: от монаха Йоан Химонид и епископа Гаудерик Велетрийски³.

¹ Bibliotheca Apostolica Vaticana, Cod. Vat. lat. 9668.

² Archiv Pražského hradu při Kanceláři prezidenta republiky, Cod. № XXIII.

³ В своята обзорна статия за *Италианската легенда* в Кирило-Методиевската енциклопедия Славия Бърлиева посочва етапите на изследване на ръкописите и текста на легендата,

Известен най-вече със своята хроника на манастира Монте Касино (*Chronicon Monasterii Casinensis*), където от ранна възраст станал монах, а по-късно и библиотекар, Лъв Марсикански, или Остийски (род. 1046 г. – 22 май 1115 г. или 1117 г.), е автор на голям брой съчинения, разнородни по своя характер: слова за църковни празници, житие на св. Мина и др. Интересът му към св. Климент Римски е свързан с епископската му дейност: св. Климент бил патрон на неговата катедрала в гр. Велетри⁴. В началото на своя пролог към *Италианската легенда*, или *Vita cum translatione sancti Clementis* – заключителната трета част на по-мощно по замисъл съчинение: трилогия, посветена на живота, делата и откриването на мощите на св. Климент Римски – епископ Лъв Остийски споменава, че изпод перото му вече било излязло житието на св. Климент, т.е. първата част на трилогията, под заглавието *De origine beati Clementis et conversione*. Също като *Vita cum translatione sancti Clementis* и това съчинение е преработка на житийна творба със заглавие *Vita sancti Clementis*, дело на Йоан Химонид и Гаудерик Велетрийски, който довършил житието след смъртта на Йоан. През 1968 г. Джовани Орланди издава латинския текст на тези две жития на св. Климент Римски под заглавието *Excerpta ex Clementinis recognitionibus a Tyrannio Rufino translatis* (Orlandi 1968).

И двете съчинения – *De origine beati Clementis et conversione* и *Vita cum translatione sancti Clementis*, започват с пролози, ценни най-вече заради изреждането на първоизточниците, ползвани от Йоан Химонид и Гаудерик, от което виждаме компилативния им характер. Целта на настоящата статия е преди всичко да предложи превод на латинските текстове на пролозите на Лъв Остийски към първата (*origo*) и третата част (*translatio*) на житийната трилогия, посветена на св. Климент Римски, във вида, в който са засвидетелствани в ръкопис № XXIII на Митрополитската библиотека в гр. Прага и публикувани за първи път в средата на 50-те години на XX в. от П. Мейварт и П. Девос⁵, както и да направи кратък преглед на основните сведения за историческите източници, споменати в тях. Предговорите уточняват изрично и богослужбната функция на житийната трилогия в рамките на култа към св. Климент Римски, осветляват ясно и контекста на първоначалния интерес на Римската

обобщава и сведенията за връзката между латинския текст и *Пространното житие на Кирил*, датирано от Емил Георгиев именно въз основа на *Италианската легенда* (Бърлиева 1995).

⁴ Бива ръкоположен за кардинал-епископ на гр. Остия/Велетри от папа Паскал II между 1102 и 1107 г.

⁵ Латинските текстове на двата пролога са по преписа на Пол Мейварт и Пол Девос, издаден през 1955 г., вж. Meuvaert, Devos 1955: 412–413, 417. Текстове бяха сравнени от мен и с дигиталните копия на съответните страници на Cod. № XXIII (132r–132v, 147r–147v), съхранявани в КМНЦ при БАН. *Италианската легенда* е преведена на български език по същия препис в поредицата *Латински извори за българската история*, но превод на български на двата пролога отсъства (вж. ЛИБИ 2).

църква към делото на св. Константин-Кирил Философ в ролята му на откривател (inventor) на мощите на един от най-почитаните римски папи и светци.

В пролога към *De origine beati Clementis et conversione* епископ Лъв посочва, че е използвал сведения от „стари исторически съчинения“ (quedam scriptiuncula veterum historiarum), споменава латинския Руфинов превод на т.нар. *Климентини*, съдържащи разкази за живота и делото на св. Климент Римски. За тях се знае, че са неавтентични съчинения, изпълнени с недоказани и легендарни сведения, приписвани на св. Климент Римски, вероятно от втората половина на III в. Състоят се от *Recognitiones* (гр. Ἀναγνώσεις), или *Разпознавания* в 10 книги, и *Homiliae* (гр. Ὁμιλία), или *Беседи* в 20 книги с философска насоченост, адресирани към Яков, описващи предполагаемите Климентови пътувания на Изток, където срещнал св. Петър и наблюдавал пренията му със Симон Мага. Части от тях били преведени от старогръцки на латински от Руфин Аквилейски⁶, след като той донесъл тези съчинения при завръщането си от Палестина в Рим през 397 г. През 406 г., или малко по-късно, Руфин превежда *Recognitiones* на латински, чийто оригинален вариант на старогръцки е изгубен. Днес съчинението е познато единствено в латинския му превод, отделни части са запазени и на сирийски език. Латинският превод на Руфин на *Разпознавания* е издаден от Бернхард Рем и Георг Щрекер (Rehm, Strecker 1994). Терминът „разпознаване“ е свързан с идеята за повторните срещи на св. Климент Римски с членове на неговото семейство след дългогодишна раздяла и чудотворната намеса и разпознаването им от страна на св. Петър.

В пролога към *Италианската легенда* Лъв Остийски изрежда още няколко извора: на първо място „славянско съчинение“ (slavorum litterae), за което Е. Георгиев доказва, че е *Пространното житие на Кирил* и което дава основание то да бъде прието като един от най-ранните и авторитетни кирило-методиевски извори, написан през 70-те години на IX в. Тук трябва да добавим писмото на св. Климент до Яков, брата Господен, глава на Йерусалимската църква (beati Clementis epistola, quam ad fratrem Domini Iacobum, Petro apostolo iubente, descripsit), с което започват Климентовите беседи и което Климент бил написал по заръка на самия св. Петър. Не на последно място по значение Лъв Остийски споменава и за сведенията, които бил почерпил от „разказа на откривателя на същите тези мощи“ (relatio inventoris eiusdem corporis) – разказ, който бива свързван с писмо на папския секретар Анастасий Библиотекар до Гаудерик Велетрийски⁷.

⁶ Руфин Аквилейски (ок. 345–410), църковен автор, известен на Запад повече със своите преводи на Оригенови съчинения.

⁷ Писмото на Анастасий Библиотекар е издадено от Йохан Фридрих през 1893 г., вж. Friedrich 1893. В него Анастасий споменава за три съчинения, написани от св. Константин-Кирил: химн, „кратка история“ (brevis historia) и „похвално слово“ (sermo declamatorius). Разказът, за който споменава Лъв, би следвало да отговаря на brevis historia.

1. ЛАТИНСКИ ТЕКСТ НА ЗА ПРОИЗХОДА НА БЛАЖЕНИЯ КЛИМЕНТ И ОБРЪЩАНЕТО МУ ВЪВ ВЯРАТА:

Incipit prefatio Leonis Hostiensis Episcopi. De origine beati Clementis et conversione nec non et mirifica parentum eius recognitione⁸

Clemens igitur antiqua valde ac generosa Romanorum Iuliorum familia oriundus, Faustianiani viri clarissimi et beate Mathidie filius extitit. Qui ab ipso[rum] sanctorum apostolorum principe Petro informatus ac eruditus et in romanum pontificatum electus atque intronizatus, apostolica vita et moribus probis ac fecunda doctrina rexit eandem ecclesiam annis IX, mensibus tribus, diebus X. Huic prefatus apostolorum princeps omnes traditiones ecclesiasticas (fol. 132v) eiusque ordinis disciplinam seu doctrine regulas, utpote pre ceteris familiari ac sedulo auditori reliquit, et ut hec eadem cum ceteris actibus eius Iacobo fratri Domini, ecclesiam Iherosolimitanam regenti, per ordinem scripta transmitteret imperavit. Hic constituit septem regiones in Urbe et divisit eas fidelibus notariis ecclesie, qui gesta martyrum sollicite ac curiose per regionem suam unusquisque percurreret <et> ad posterorum memoriam diligentius exararet.

Ut autem prefate ipsius clarissime originis series evidentius ostendatur, opere pretiam nobis visum est quedam huic opusculo ex veterum historiarum scriptiuncula breviter addere, demum vero de conversionis seu recognitionis ipsius gestu, quemadmodum Tyrannio Rufino viro clarissimo transferente percepimus, compendiose magis quam compto sermone aliquanta decerpere, ut in vigiliis videlicet sollempnitatis ipsius habeant fideles populi, ac nostri precipue Romani, ut possint in laudibus omnipotentis Dei eiusdemque pretiosi martiris largius devotiusque vacare. Explicit prefatio.

ПРЕВОД:

„Започва пролог на епископ Лъв Остийски. За произхода на блажения Климент, обръщането му във вярата, както и за чудното разпознаване на родителите му

Климент, по произход от твърде древния и знатен римски род на Юлиите, се родил като син на прочутия мъж Фаустиниан и блажената Матидия. Въведен, обучен, избран за Римски понтифекс и интронизиран от княза на светите апостоли Петър, с апостолския си живот, честен нрав и плодотворно учение той управлявал същата тази църква в продължение на девет

⁸ Прологът заема страници 132r–132v на Cod. № XXIII на Митрополитския капитул в Прага.

години, три месеца и десет дни⁹. На него гореказаният княз на апостоли-те предоставил всички църковни традиции (л. 132v), дисциплина от този чин¹⁰, т.е. правилата на доктрината, като на близък и усърден слушател, предпочетен пред останалите, и му заръчал да ги предаде, заедно с други свои наредби, на Яков, брата Господен, управляващ Йерусалимската църква, написани последователно. Той установил в град Рим седем диоцеца и ги разпределил на доверени писари на църквата, за да може всеки един усърдно и грижовно да проследи подвизите на мъчениците в своя диоцез и да ги запише старателно за бъдните поколения¹¹.

За да може да се покаже по-ясно високият произход на горепосочения светец, ни се стори, че си струва да добавим към този малък труд накратко някои сведения от стари исторически съчинения, а най-после и за обръщането му във вярата или повторното му разпознаване, доколкото успяхме да разберем от превода на прочутия мъж Тираний Руфин, както и да подберем нещо от тях, по-скоро в стегнат вид, отколкото украсено, за да могат верните от народа да разполагат с тях по време на бдението за неговото честване¹², а и за да могат най-вече верните в Рим да прекарват повече време и по-благочестиво във възхвала на Всемогъщия Бог и на неговия драгоценен мъченик. Край на пролога.“

2. ЛАТИНСКИ ТЕКСТ НА ЗА ПРЕНАСЯНЕТО НА МОЩИТЕ НА СВ. КЛИМЕНТ:

Incipit prologus de translatione eiusdem¹³.

De beati ac pretiosi martiris Christi Clementis origine atque conversione nec non et mirifica parentum ipsius recognitione ego Leo, ecclesie Hostiensis ac Vellitrensis indignus Episcopus, exoratus simul et exortatus ab universis fere eiusdem ecclesie clericis nobilibusque non paucis, ductus etiam super hoc amore ipsius gloriosi pontificis, iam dudum ex opusculis Ruffini, disertis viri, proprio et compendioso stilo compegeram et beatissimi Paschalis pape arbitrio

⁹ Срв. сведенията за времетраенето на неговия понтификат в т.нар. *Пански регистър*, или *Liber Pontificalis* – сборник с жития на римските епископи с неизяснено авторство: „sedit annos 9, menses II, dies 10“, т.е. девет години, два месеца и десет дни (LP 1602: 2). Има теория, че голяма част от текстовете в *Liber Pontificalis* са дело на Анастасий Библиотекар.

¹⁰ Т.е. апостолски чин.

¹¹ Срв. почти дословно същите сведения в *Liber pontificalis*: „Hic fecit 7 regiones, dividit notariis fidelibus Ecclesiae, qui gesta martyrum sollicito et curiose unusquisque per regionem suam diligenter perquireret“ (LP 1602: 2).

¹² Паметта на св. Климент Римски се чества на 23 ноември (MR 1586: 528–529).

¹³ Прологът заема страници 147r–147v на Cod. № XXIII на Митрополитския капитул в Прага.

auctorizandum cum sua prefatiuncula offerens ad edificationem audientium universorum eius imperio fidelibus quibus legendum concesseram.

Nuper etiam eorumdem nostrorum clericorum obnixis precibus nichilominus adortatus, qualiter quoque in romani pontificatus cathedram a beato Petro substitutus et intronizatus sit, et qualiter ab eo in omnibus ecclesiasticis disciplinis ad plenum sit informatus, ex eiusdem beati Clementis epistola, quam ad fratrem Domini Iacobum, Petro apostolo iubente, descripsit, diligenter decerpere studui, et ut in festo ordinationis ipsius, quam ex antiqua traditione decimo kalendas februarias sollempniter celebrare consueverant, ad nocturnas vigiliis legeretur, distinxi et ordinavi.

Inde preterea, post mirifica gesta vite seu passionis ac miraculorum ipsius, que antiquitus compta ac veraciter scripta habentur et leguntur, qualiter et quo tempore quave occasione sive a quibus personis huius pretiosi martiris sit corpus inventum atque ad sedem suam, id est romanam ecclesiam, sit revectum, (fol. 147v) rogatu domni Anastasii venerabilis cardinalis tituli eiusdem ecclesie beati Clementis Rome iuxta viam sacram sui, sicut partim ex <S>clavorum litteris, partim vero ex relatione inventoris eiusdem corporis, de grecis fastidioso stilo translata, decerpere potui, ad laudem omnipotentis Dei et eiusdem gloriosi pontificis nec non et ad totius letitiam urbis, latiniori atque comptiori aliquantulum stilo composui, et in notitiam universorum Christi fidelium afferre devotissimus procuravi, quomodo, licet super hac habitudine nulla nostris actenus inesset dubietas, plurimis tamen plurimum tenoris et ordinis huius oberat ignorantia. Explicit prologus.

ПРЕВОД:

„Започва пролог за пренасянето на мощите на същия.

За произхода на блажения и драгоценен мъченик Христов Климент, за обръщането му във вярата, както и за чудодейното разпознаване¹⁴ на родителите му, аз Лъв, недостоен епископ на Остийската и Велетрийската църква,

¹⁴ Става въпрос за два отделни епизода от житието на св. Климент, когато той по чуден път открива повторно родителите си с посредничеството на св. ап. Петър – първо майка си Матидия (Mathidia, вж. първа книга, 43-ти и 44-ти параграф на *De origine beati Clementis* на Лъв Остийски, вж. Orlandi 1968: 78–79), а после и баща си Фаустиниан (Faustinianus, вж. първа книга, 79-и и 80-и параграф на творбата на Лъв Остийски, вж. Orlandi 1968: 141–144). Срв. почти дословната прилика, с която започва прологът към житието на св. Климент на Лъв Остийски в изданието на Джовани Орланди: „incipit prefatio Leonis Hostiensis episcopi de origine beati Clementis et conversione necnon et mirifica parentum eius recognitione“ (Orlandi 1968: 1). След това епископ Лъв споменава, че св. Климент произхождал от рода на Юлиите и споменава имената на родителите му: „Clemens igitur, antiqua valde et generosa Romanorum Iuliorum familia oriundus, Faustini viri clarissimi et beate Mathidia filius extitit“ (Пак там).

помолен и подканен от почти всички духовници на същата църква, както и от мнозина благородници, но воден при това и от любов към същия този славен понтифекс, още отдавна собственооръчно бях направил в стегнат вид извадки от съчиненията на Руфин, мъж красноречив¹⁵, които заедно с отделен малък предговор бях предложил за одобрение на преблажения папа Паскал¹⁶ и по негова заръка бях предоставил за четене на някои вярващи с цел поучение на всички, които ги слушат.

Наскоро, насърчен и от настоятелните молби на същите наши духовници, се погрижих прилежно да подбера сведения от писмото на блажения Климент, което по заръка на апостол Петър е написал до Яков, брата Господен, как е бил определен за помощник и поставен на престола на римския понтификат от блажения Петър¹⁷, как от него е бил запознат напълно във всички учения на църквата, а за празника на неговото епископско назначение, което по стара традиция се чества тържествено на 23 януари¹⁸, ги разделих и подредих, за да бъдат четени по време на нощно бдение.

Освен това след чудните дела на живота му, т.е. неговото мъченичество и чудеса, които от древни времена са налични, написани стройно и достоверно, и се четат, по молба на господин Анастасий, достопочтен титулярен кардинал на църквата на същия този блажен Климент в Рим, намираща се на Свещения път¹⁹, успях да подбера сведения по какъв начин, по кое време и по какъв случай, както и от какви хора са били открити мощите на този драгоценен мъченик, както и са били върнати на своето място, т.е. Римската църква; отчасти от славянско съчинение²⁰, отчасти от разказа на откривателя на същите тези мощи²¹, преведен лошо от гръцки език, съставих съчинение, донякъде на по-подреден латински език, за възхвала на Всемогъщия Бог и на същия този славен понтифекс, а и за радост на целия град Рим, освен това поех грижата да го направя достойно на всички верни

¹⁵ Вж. бел. 6.

¹⁶ Т.е. папа Паскал II (заемал Светия престол от 13 август 1099 г. до 21 януари 1118 г.). Лъв Остийски бил ръкоположен от папа Паскал II за епископ на гр. Остия през 1101 г. Този отделен „малък пролог“ (prefatiuncula), поместен на л. 132r–132v от Пражкия ръкопис и издаден от П. Мейварт и П. Девос, е преведеният под № 1 в настоящата публикация (Meuvaert, Devos 1955: 417).

¹⁷ Беседите в Псевдо-Климентините започват с две писма: едно на св. Петър и въпросното писмо на св. Климент, адресирани до св. Яков, брат Господен, вж. Rehm, Strecker 1992: 5–22.

¹⁸ Букв. – на десетия ден преди февруарските календи.

¹⁹ Лат. Via sacra – улица в Древния Рим, която започвала от хълма Капитолий, минавала през Римския форум в посока към Колизея.

²⁰ Според П. Девос и П. Мейварт става дума за *Пространно житие на Кирил*, а споменаването му тук е довод за ранния му произход и историческа достоверност, вж. Meuvaert, Devos 1955: 434–438.

²¹ Т.е. св. Константин-Кирил Философ.

в Христа, понеже²² макар за нашите духовници да няма никакво съмнение за състоянието на тези неща, повечето хора не познават техния ход и последователността им във времето. Край на пролога.“

Както се вижда от текста на пролозите, Лъв Остийски невинаги посочва ясно източниците си, с което оставя поле за полемика, а на места оставя читателя си да търси по-дълбокия смисъл на онова, което бегло е засегнал. Така например в пролога на *За произхода на блажения Климент и обръщането му във вярата* той споменава за сведения от „стари исторически съчинения“ (*veterum historiarum scriptiuncula*), без да уточнява кои са те. Чрез текстологичен анализ П. Мейварт и П. Девос умело доказват, че става дума за извадки от съчинението *Римска история* (*Historia Romana*) на монаха от манастира Монте Касино Павел Дякон (Meuvaert, Devos 1955: 423–426). Епископ Лъв си приписва и заслуги за това, че успял да предаде на по-добър латински език сведенията от разказа (*relatio*) на св. Константин-Кирил Философ, преведен според него лошо от гръцки на латински²³.

Освен данни за източниците, използвани от епископа на Остия, по-точно от Гаудерик Велетрийски, за житието на св. Климент Римски и за разказа за пренасянето на неговите мощи (*Италианската легенда*), от двата пролога ясно разбираме какво е било предназначението на тези два текста, за тяхната аудитория и функция: и двата са били съставени за богослужерна употреба. И ако житието трябвало да бъде четено на бдението за празника на светеца (*sollemnitas*) на 23 ноември, *Италианската легенда* трябвало да бъде четена по време на нощното бдение за отбелязването на епископското назначение (*ordinatio*) на св. Климент Римски, което според Лъв Остийски „по стара традиция“ се чествало на 23 януари.

Именно във връзка с паметта на св. Климент Римски трябва да отнесем и началото на интереса на Римската църква към светите братя св. св. Кирил и Методий, засвидетелстван в един от най-старите и значими латински извори за тяхното дело, а оттук и началото на западната кирило-методиевска традиция, в която почти неизменно присъства мотивът за откриването и пренасянето на мощите на св. Климент от Херсон в Рим.

²² Приемам четенето „quoniam“ вм. „quomodo“, отбелязано като възможен вариант в критичния апарат към публикувания от П. Девос и П. Мейварт латински текст на пролога, вж. Meuvaert, Devos 1955: 413, анотация № 7.

²³ Лат. „de grecis fastidioso stilo translata“ – букв. „преведен в досаден вид от гръцки“.

ЛИТЕРАТУРА

- Бърлиева 1995 Бърлиева, С. *Италианска легенда, Vita cum translatione s. Clementis*. – В: Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 2. Гл. ред. П. Динеков. София, 1995, с. 140–146 [Barlieva, S. *Italianska legenda, Vita cum translatione s. Clementis*. – V: Kirilo-Metodievska entsiklopedia. T. 2. Gl. red. P. Dinekov. Sofia, 1995, s. 140–146].
- Бърлиева 1998 Бърлиева, С. *Агиографските творби за св. Кирил и Методий в Legenda aurea на Яков Ворагински* (= Кирило-Методиевски студии. Кн. 11). София, 1998 [Barlieva, S. *Agiografските tvorbi za sv. Kiril i Metodiy v Legenda aurea na Yakov Voraginski* (= Kirilo-Metodievski studii. Kn. 11). Sofia, 1998].
- ЛИБИ 2 *Италианска легенда (Пренасяне на мощите на св. Климент)*. От Лъв Остийски / *Translatio S. Clementis*. Auctore Leone Ostiensi. – В: Латински извори за българската история. Т. 2. Съст. и ред. И. Дуйчев, М. Войнов, С. Лишев, Б. Примов. София, 1960, с. 294–302 [Italianska legenda (prenasyane na moshtite na sv. Kliment). Ot Lav Ostiyski. – V: Latinski izvori za balgarskata istoria. T. 2. Sast. i red. I. Duychev, M. Voynov, S. Lishev, B. Primov. Sofia, 1960, s. 294–302].
- Acta Sanctorum 1668 *Vita cum translatione S. Clementis*. – In: Acta Sanctorum Martii a Ioanne Bollandi S. I. colligi feliciter coepta. A Godefrido Henschenio et Daniele Papebrochio eiusdem Societatis Iesu aucta, digesta et illustrata. T. 2. Antverpiae, 1668, p. 19–22.
- Friedrich 1893 Friedrich, J. *Ein Brief des Anastasius bibliothecarius an den Bischof Gaudericus von Velletri über die Abfassung der “Vita cum translatione S. Clementis Papae”*. Eine neue Quelle zur Cyrillus- und Methodius-Frage. – In: Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und der historischen Classe der k. b. Akademie der Wissenschaften zu München, Jahrgang 1892. München, 1893, p. 393–442.
- LP 1602 Anastasius Bibliothecarius. *Anastasio, S. R. E. bibliothecarii historia, de vitis Romanorum pontificum a B. Petro apostolo usque ad Nicolaum I nunquam hactenus typis excusa...* Moguntiae, 1602.
- Meyvaert, Devos 1955 Meyvaert, P., P. Devos. *Trois énigmes Cyrillo-Méthodiennes de la “Légende Italique”, résolues grâce à un document inédit*. – *Analecta Bollandiana*, 73 (1955), p. 375–461.
- MR 1586 Baronio, C. *Martyrologium Romanum ad novam kalendarii rationem, et Ecclesiasticae historiae veritatem restitutum. Gregorii XIII. Pont. Max. iussu editum. Acces-*

- serunt notationes atque tractatio de Martyrologio Romano.*
Auctore Caesare Baronio Sorano congregationis Oratorii
presbytero. Romae, 1586.
- Orlandi 1968
O r l a n d i, I. *Iohannis Hymmonidis et Gauderici Veliterni, Leonis Ostiensis, Excerpta ex Clementinis recognitionibus a Tyrannio Rufino translatis.* Ed. Ioannes Orlandi. Milano, 1968.
- Rehm, Strecker 1992
R e h m, B., G. S t r e c k e r. *Die Pseudoklementinen I. Homilien* (= Die Griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte. Vol. 42). Berlin, 1992.
- Rehm, Strecker 1994
R e h m, B., G. S t r e c k e r. *Die Pseudoklementinen II: Rekognitionen in Rufins Übersetzung* (= Die Griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte. Vol. 51). Berlin, 1994.

THE PROLOGUES OF LEO OF OSTIA TO *THE ORIGIN OF BLESSED CLEMENT AND HIS CONVERSION IN FAITH* AND *THE TRANSLATION OF THE RELICS OF ST CLEMENT* (According to Manuscript № XXIII of the Metropolitan Library in Prague)

(Summary)

In the 1950s, the medievalists Paul Meyvaert and Paul Devos discovered the two main copies of the *Italian Legend*, one of the most significant Latin sources for the work of the saintly brothers Cyril and Methodius. Through textual analysis, both researchers could show that Bishop Leo of Ostia, hitherto considered to be the author of the *Legend*, in fact presents an earlier text, belonging to John Hymmonides and Gauderich of Velletri. Nevertheless, Leo of Ostia is the author of two important prologues – one to the life of St Clement of Rome and the other to the *Italian Legend*, both being part of a long vita in three parts about St Clement of Rome. Both prologues are extremely valuable because in them Bishop Leo outlines the historical sources used for the compilation of the main texts; one of these sources is identified as the *Long Vita of St Constantine-Cyril*. So far, the prologues have not been translated into Bulgarian, so the aim of the article is to offer a translation from Latin into Bulgarian, and at the same time to summarize and present the basic data on the historical sources mentioned in them. The prologues clearly indicate the liturgical function of the trilogy within the cult of St Clement of Rome, as well as the context of the birth of the Western Latin Cyrillo-Methodian tradition.

Keywords: The Italian Legend; Leo of Ostia; St Clement of Rome; The Long Vita of St Constantine-Cyril; Latin Cyrillo-Methodian tradition.

Tsvetan Vasilev,
Cyrillo-Methodian Research Centre –
Bulgarian Academy of Sciences